

Ik had de gewoonte, om elk jaar een partijtje merg te verzamelen, en gebruikte steeds van het oudste dat wit gebleven was. Tot mijn spijt heb ik de maanden, waarin verzameld werd, niet genoteerd, maar alleen de jaartallen. De blokjes snijdt men met een zeer scherp mes; ik doe het steeds met een scheermes. Eerst de rolletjes merg op de gewenschte lengte snijden, b.v. 10 mM. Dan kan men deze tot balkjes snijden, dus van vier kanten wat afsnijden. Prof. SCHMIEDEKNECHT snijdt slechts drie kanten af, laat den onderkant rond. Ik snijd alleen wat af van den kant, die boven zal komen, en laat drie kanten rond. Dat misstaat volstrekt niet.

Volledigheidshalve vermeld ik, dat voor de bedoelde blokjes ook nog het weefsel van eene zwamsoort, naar ik meen een Polyporus, gebruikt wordt. Daar ik daaromtrent echter geene ondervinding heb, laat ik het bij de vermelding alleen.

Schovenhorst, Putten, September 1933.

J. TH. OUDEMANS.

De Bijenwolf, *Philanthus triangulum* F.

De Bijenwolf heeft zich in den laatsten tijd in de bijzondere belangstelling van zeer velen mogen verheugen. In allerlei periodieken en dagbladen is er over geschreven, zoodat deze Graafwesp thans gerust een populair insect genoemd kan worden. Dat dit zoo vlug in zijn werk is gegaan, berust hierop, dat deze dieren zich in de laatste paar jaren op eene schrikbarende wijze vermeerderd hebben, en wel speciaal in de reusachtige hoopen fijnkool in de nabijheid van onze Limburgsche Steenkolenmijnen.

Wel is in de laatste jaren gebleken, dat de Bijenwolf in ons land minder zeldzaam is dan vermoed werd, doch die geweldige vermeerdering in de fijnkoolhopen is iets geheel op zich zelf staands. Wat dit betreft wil ik er op wijzen, dat die fijnkool niet de oorspronkelijke middenstof is, waarin de Bijenwolf nestelt. Dat is z a n d, inzonderheid zand, dat aan veel zonnewarmte is blootgesteld. Wie omtrent het leven van den Bijenwolf nader wil worden ingelicht, kan ik o.a. naar eenige recente publicaties verwijzen, als daar zijn het hoogst belangrijke opstel van Dr. N. TINBERGEN

in „De Levende Natuur”, Mei- en Juni-afleveringen 1933, en Natuurhistorisch Maandblad No. 8 en No. 10, 1933, p. 92 en 114 (Dr. WILLEMSE en J. H. H. DE HAAN).

Hoe nu de Bijenwolf (al doet hij dit wellicht al jaren lang) er toe gekomen is, in die hoopen fijnkool nesten te gaan aanleggen, is eene vraag, waarop ik slechts met eene veronderstelling zou durven antwoorden. Want dat fijnkool iets geheel anders is dan zand, dat bemerkt, naar ik veronderstel, de Bijenwolf maar al te goed. Toch is hij daartoe plaatselijk overgegaan, wellicht omdat hem toevallig gebleken is, dat het daarin al heel gemakkelijk graven is. Dat kan best vele jaren geleden zijn, doch de kansen waren in den regel tegen hem, zooals men zien zal, de schade derhalve niet heel groot, weshalve er weinig aandacht aan werd geschonken. De kans is nu echter gekeerd ten gunste van den Bijenwolf.

Ziehier nl. wat Dr. WILLEMSE te Eygelshoven, midden in het Limburgsche Steenkolengebied, mij daarover schreef: „De fijnkool werd reeds jaren lang op een hoop gestort, „van waaruit dan de wagons gevuld werden ten verkoop. „In normale jaren ging deze fijnkool grif weg en waren „de hoopen niet groot, werden in ieder geval regelmatig „bijgevuld en weer afgenomen, zoodat *Philanthus* geen „tijd kreeg voor zijn ontwikkeling. De laatste jaren echter, „door de malaise, hoopte zich deze fijnkool op tot heele „bergen, zoodat er niets meer bovenop gestort kon „worden, maar door uitbreiding van het terrein hiervoor „gelegenheid gevonden moest worden. Deze „oude” hoopen „fijnkool nu, zijn de broedplaatsen geworden. Het is echter „niet alleen dit jaar, maar ook vorige jaren, dat *Philanthus* „daar veel voorkwam, maar doordat de imkers zijn gaan „klagen, is er dit jaar eerst gewag van gemaakt. In deze „fijnkool heeft een langzame oxydatie plaats, waardoor „warmte wordt ontwikkeld en de levenscyclus zich snel „kan ontwikkelen.”

Toen de Bijenwolf eenmaal ontdekt had, dat de fijnkoolhoopen een uiterst geschikt terrein voor het aanleggen der nesten vormden, is, toen de hoopen met rust gelaten werden, de hoeveelheid hunner larven, die het tot imagines brachten, enorm gestegen, en daarop is de groote slachting

(een paar honderd per Bijenwolfwijfje) onder de honingbijen aangevangen. Wordt de fijnkool weder geregeld afgevoerd, dan zal de vroegere toestand stellig weer terugkeeren.

Eene vraag, die mij veel belang inboezemt, is deze, of de Bijenwolf uitsluitend met honingbijen fourageert. Ik vermoed, dat er hier eerder Bijenwolven dan imkers geweest zijn. Daar honingbijen bij ons niet in het wild voorkomen (niet te verwarren met tijdelijk verwilderende!), moet de Bijenwolf oorspronkelijk met andere insecten, stellig wel andere bijensoorten, gefourageerd hebben. Ik heb hierover een der nieuwste werken over Hymenoptera geraadpleegd, nl. SCHMIEDEKNECHTS „Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas” ben daardoor echter niet veel wijzer geworden. Het genus *Philanthus* behandelt hij op p. 697, en zegt daarvan: „Die Arten nisten im Sande und tragen Apiden, besonders „Honigbienen und *Halictus* ein”. Hij beschrijft vervolgens 3 middeneuropeesche soorten, nl. *Ph. venustus* ROSSI, *coronatus* F., en de eenige bij ons voorkomende soort: *triangulum* F. Van de eerste wordt geene prooi voor de larven vermeld, doch van *coronatus* zegt hij: „ENSLIN erhielt sie „von Lohr a.M. Als Larvenfutter wurde *Andrena gwynana* „eingetragen”. Van onzen *triangulum* zegt hij: „Trägt, wie es scheint, nur Honigbienen ein.”

Gegevens van meer positieven aard vond ik in het bekende werk van EDW. SAUNDERS: „The Hymenoptera Aculeata of the British Islands”, 1896. In Groot Brittanje komt ook maar alleen *Ph. triangulum* voor. SAUNDERS zegt hiervan, p. 115: „There is only one British species, which provisions its nests with other Aculeata Hymenoptera. F. SMITH (zeer bekend britsch Hymenopteroloog; hij bewerkte o.a. in 1855 een „Catalogue of British Hymenoptera in the Collection of the British Museum, Part I, Apidae.) has observed it with *Apis mellifica*, *Andrena fulvicrus* and *Halictus zonulus*”.

Hoe dit zij, ik acht het van belang, dat zij, die de levensgeschiedenis van onzen Bijenwolf verder bestudeeren, er ook hunne aandacht aan schenken, of met nog andere bijensoorten dan honingbijen wordt gefourageerd.

Schovenhorst, Putten, Sept. 1933. J. TH. OUDEMANS.

